

8a) Počátky realismu v české literatuře

1) Májovci

Jan Neruda (1834 – 1891) viz. otázka 9

Narodil se v Praze na Malé Straně, studoval na akademickém gymnáziu a po maturitě pracoval jako úředník a suplující učitel. Po nedokončeném vysokoškolském studiu se stává redaktorem tj. 1865 a je jím až do konce života.

- a) novinář – zakladatel fejetonu (novinový článek, který reaguje na aktuální problémy s humorem a nadsázkou) např. Kam s ním – o staré slámě ze slamníku
sbírky fejetonů: - Žerty dravé a hravé
- Studie krátké a kratší
- b) básník
- Hřbitovní kvítí (1858) – pesimisticky laděné, vyjadřuje zklamání ze současného života (vliv národní situace – Bachův absolutismus, básníková chudoba, nešťastná láska, smrt matky), nepříznivě přijata a Neruda byl označen za morbidního básníka
 - Knihy veršů (1868) - sbírka má 3 části:
 - Kniha veršů výpravných – básně epické, sociální balada
 - Dědova mísa – vnuk poučil otce, že se chová ke starci bezcitně – dělal mu koryto aby nerozbiřel nádobi
 - Před fortnou milosrdných – rozhovor dědy s vnukem, který ho vyprovází do starobince
 - Skočme hochu – zoufale radostná báseň opilého člověka, který se vrátil z vězení, jeho žena je svedena pány a dcera zemřela, proto se opijí
 - Dobrovolník – o chudém synovi, který jde na vojnu, aby ho matka nemusela žít
 - Kniha veršů lyrických a smíšených
 - cykly: Otci – vyjadřuje svůj obdiv a úctu, Matičce – jako první básník popisuje svou lásku k matce, Anně – milostná lyrika, láska k Anně Holinové
 - Kniha veršů časových a příležitostných – básně psané k nějakým příležitostem
 - Všim jsem byl rád – bilanční báseň, zamyšlení nad dosavadním životem, zklamání, spokojenost
 - Našel jsem se
 - Písně kosmické (1878) – o vztahu člověka a kosmu, ovlivněno vědeckými poznatky a technickým pokrokem. Neruda věřil v překonání zemské přitažlivosti.
 - Zelená hvězdo v zenitu – o jeho zemřelé lásce Terezce Macháčkové
 - Ty věčné hlasy proroků – vyjádření víry v dosažení vesmíru
 - Vzhůru již hlavu národe – vlastenecky laděná báseň povzbuzující český národ „*Bude-li každý z nás z křemene, bude celý národ z kvádrů*“
 - Jak lvové bijem o mříže – touha člověka ovládnout vesmír
 - Seděli záby v kaluži – satirická báseň, dělá si legraci z vlasteneckých dam
 - Balady a romance (1883) – lyrickoepické básně dějového nebo úvahového významu, motivované příběhy ze života, biblickými a historickými příběhy.
 - Balada o polce – romance, kdo uslyší polku musí tancovat
 - Romance o Karlu IV – přirovnání českého lidu k vínu, zprvu trpké, ale pak si je člověk zamiluje
 - Balada česká – o rytíři Palečkovi, který si přeje každé jaro na osm dní probudit
 - Balada štědrovečerní – Petrovi se zdá, že se dostal do Betlemá, Andulka nemá nic co by dal právě narozenému Ježíšku
 - Prosté motivy (1883) – intimní a přírodní lyrika, čtyři díly (Jarní, Letní, Podzimní a Zimní), které zobrazují běh lidského života (dětství, mládí, mužný věk, stáří)
 - Zpěvy páteční – patetická sbírka, vyjadřující myšlenku, že po velkém pátku přijde opět vzkříšení
- c) prozaik
- Povídky malostranské – povídkový cyklus (13 povídek) o životě lidí na Malé Straně v době Nerudova mládí, autor se často ztotožňuje s některou postavou.
(Týden v tichém domě, Hastrman, Doktor Kazisvět, Přivedla žebráka na mizinu)
 - Trhani – román o životě dělníků na stavby železnice

Jan Neruda nebyl během svého života doceněn, to mu vydobyla až generace Májovců.

Vítězslav Hálek (1835 – 1874) viz. otázka 9

Narozen na venkově v obci Dolínka na Mělnicku. Pocházel z bohaté selské rodiny. Vystudoval gymnázium a měl se stát knězem. S pomocí svého spolužáka Jana Nerudy přemluvil rodiče a stal se básníkem. Jako básník velice oblíbený.

a) poezie:

- Večerní písně – milostná lyrika, vyzařuje optimismus, radost, hravost, s námětem šťastné lásky
- V přírodě - přírodní lyrika, zachycuje krásu české krajiny
- Pohádky z naší vesnice – vyšli měsíc po Hálkově smrti, obrazy ze života vesnického lidu

b) próza:

- Muzikantská Liduška – rodiče nepřející lásce, Liduška miluje chudého muzikanta a má si vzít boháče, před oltářem odmítne a zblázní se, žije ve svém světě, běhá za každou muzikou, kde tancuje.
- Na statku a v chaloupce
- Na vejmínku – o mladé generaci, která tyranizuje starší generaci

Karolína Světlá (1830 – 1899) viz. otázka 9

vlastním jménem Johanna Rottová, pocházela z Prahy z bohaté měšťanské rodiny, doma mluvily německy. Vzala si vlastence Petra Mužáka, který i ji přivedl k vlastenectví. Po smrti jejich dítěte je Johanka citově otřesena začíná psát povídky. Její tvorba je ovlivněna tvorbou George Sandové.

a) próza pražská:

- Černý Petříček – zachycuje život v pražských měšťanských rodinách v autorčině mládí
- Na úsvitě
- Zvonečková královna – historický román

b) ještědské prózy – 5 příběhů žen, které řeší mravní otázky, vztah ženy k muži, konflikt mezi spravedlností a láskou.

- Kříž u potoka - povídka
- Nemodlenec - povídka
- Kantůrčice - povídka
- Vesnický román - povídka
- Frantína – statečná venkovská žena se stala rychtářkou a pronásleduje loupežníky, jeden z nich je její přítel, dává však přednost spravedlnosti a zabije ho.

Jakub Arbes (1840 – 1914) viz. otázka 9

zakladatel romanetta (próza s dramatickým, dobrodružným a fantastickým dějem), prozaik, narodil se v Praze na Smíchově v chudé rodině, po studiích redaktorem časopisu Hlas, z redakce Národních listů byl vyhozen (radikální názor), za své politické názory byl souzen a vězněn.

a) romanetta:

- Đábel na skřipci -
- Svatý Xavérius – o domnělé záhadě obrazu v malostranském kostele sv. Mikuláše
- Newtonův mozek – cesta do minulosti

b) sociální román

- Kandidáti existence – pokus pomoci dělnictvu (utopický socialismus)
- Štrajchpuďláci – o dělnících v tiskárně na tisk vzorů na látku, pracují zde i děti
- Moderní upíři – bohatství nelze získat jinak než obrat druhého

2) Kritický realismus

Antal Stašek (Antonín Zeman)(1843-1931) – Pocházel ze selské rodiny v Podkrkonoší, vystudoval práva v Praze a v Krakově. Pracoval jako advokát a byl i vychovatelem v Rusku. Zbytek života prožil v Praze se svým synem Ivanem Olbrachtem.

Nedokončený obraz – román řešící vztah vztah lidu a inteligence

Blouznivci našich hor – cyklus povídek s tematikou české vesnice

V temných vírech, Na rozhraní – román s typickou městskou tematikou

O ševci Matoušovi a jeho přátelích – příběh o odbojném ševci s milostnou zápletkou

Vzpomínky – informace o kulturním životě, portréty zajímavých osobností, zkušenosti z pobytu v Rusku a výklad způsobu umělecké tvorby.

bratři Mrštíkové (Alois a Vilém)

Maryša - dcera sedláka Lízala je donucena vzít si nemilovaného ovdovělého mlynáře Vávru i přesto, že miluje chudého Francka. Maryša Vávru otráví. V díle je použito slováckého nářečí, písní, hudby a krojů.

Ladislav Stroupežnický (1850-1892)

Paní mincmistrová

Zvíkovský rarášek

Naši furiantí - spor o úřad ponocného na vesnici, dílo popisuje charakteristické vlastnosti postav.

Gabriela Preissová (1862-1946)

Gazdina roba

Její pastorkyňa -

Alois Jirásek (1851-1930) viz. otázka 11 – prozaik, dramatik a básník. Pocházel z řemeslnické rodiny z Hronova. Vystudoval gymnázium a potom historii na filozofické fakultě. Působil jako středoškolský profesor.

1) nejstarší období
Staré pověsti české
Z čech až na konec světa

2) husitství
Mezi proudy
Proti všem
Bratrstvo
Husitský král

3) pobělohorské období
Temno
Psohlavci
Skály a skaláci

4) doba národního obrození
F.L.Věk
Filozofská historie
U nás

divadelní hry

a) historické
Jan Hus
Jan Žižka
Jan Roháč z Dubé

b) ze současnosti
Otec
Vojnarka
Lucerna

3) **Socialistický realismus**

Bedřich Václavek – teoretik realistického umění 20. století. Koncipoval program socialistického realismu. Žádal, aby se literatura obracela k aktuálním společenským potřebám.

Ivan Olbracht

Anna proletářka – znázornění proletariátu jako pozitivní společenské síly

Marie Majerová, Marie Pujmanová, Karel Nový – psali metodou socialistického realismu

Božena Němcová (Barbora Panklová)

První česká spisovatelka, za vzor si brala dílo George Sandové, snažila se o zrovnoprávnění žen s muži, do její tvorby vnikaly myšlenky utopického socialismu, psala převážně prózu z venkov. prostředí.

Narodila se ve Vídni (1820), její rodiče (Panklovi) byli sloužícími kněžny Kateřiny Zaháňské. Vyrůstala na Starém bělidle u Ratibořic u babičky Magdaleny Novotné. V 17 letech se Němcová vdala za Josefa Němce, člena finanční stráže, který byl často pro své vlastenecké cítění překládán. K místu jejího pobytu patřilo Slovensko, Chodsko, Domažlicko a Polná. 2 roky před smrtí našla Němcová svého vydavatele v Litomyšli, kde i žila. Zemřela v Praze r. 1862.

poezie - romantické básně s vlasteneckými motivy

Slavné ráno - lyrika

Vodník - epika

Ženám českým

próza

Obrazy z okolí domažlického - cestopisné a národopisné črty

Obrazy ze života slovenského - cestopisné a národopisné črty

pohádky

Národní báchorky a pověsti
Slovenské pohádky a pověsti
povídky
Divá Bára
Dobry člověk
Čtyři doby
Sestry
V zámku a podzámčí
Podhorská vesnice
Karla
Chýše pod horami
Babička - aneb obrazy z venkovského života - předmětem knihy není babiččin život, ale její postoj k životu, myšlení, jednání

novinové články - Selská politika - Hospodyně na slovíčko

Karel Havlíček Borovský (1821-1856) - Narodil se v Borové u Přibyslavi studoval gymnázium v Německém Brodě nyní Havlíčkově brodě, odtud přestoupil do kněžského semináře, odkud byl pro vlastenecké projevy vyloučen. Odešel jako vychovatel do Ruska, po návratu se věnoval především novinářině psaní. Angažoval se v politice a po porážce na Bílé hoře byl policejně sledován, byl donucen přestěhovat se do Kutné Hory a odtud byl v noci tajně převezen do Tyrol do městečka Brixen, zde ve vyhnanství pobývá do roku 1855, po návratu do čech umírá.

Obrazy z Rus – kritika carské samovlády
Tyrolské elegie - popisuje cestu do Brixenu
Král Lávrá – stará irská balada o králi s oslíma ušima
Křest sv. Vladimíra – bůh a car se hádají kdo má větší moc

Je zakladatelem epigramu – krátká satiricky laděná báseň.
Významný novinář
Pražské noviny s přílohou Česká včela
Národní noviny s přílohou šotek
Celé jeho dílo je satirické – humornou formou kritizuje společnost